

УДК 327(73)''1918/1939''

DOI: 10.5937/pr83-57561

Оригинални научни рад

Политичка ревија

1/2025.

Vol. 83

стр. 133-161

Бобан Марјановић*

*Центар за студије Сједињених Америчких Држава,
Факултет политичких наука, Универзитет у Београду*

Ема Крактус**

Министарство финансија Републике Србије, Београд

ГЕОЕКОНОМСКА КОМПОНЕНТА ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Сажетак

Америчка спољна политика, од Париске мировне конференције до Женевске конференције о разоружању (1932–1934), посматра се уобичајено кроз призму стратегије изолационизма. Разлози за то су методолошке природе с обзиром да се највећа пажња углавном придавала политичким процесима, без њихове повезаности са економским. Регулисање америчких ратних зајмова и финансијска политика редак су предмет истраживања. Рад се заснива на тврдњи како је геоекономска компонента била централни елемент америчке велике стратегије у периоду између два светска рата и да је претходила политичкој и војној стратегији. Применом економских инструмената амерички државни врх настојао је да осигура примат у односима са Европом и створи услове за водећу улогу САД. Државни врх у Вашингтону за остваривање геополитичких циљева користио је ратне зајмове додељиване европским

* Имејл адреса: bobanmarjanovicfpn@gmail.com; ORCID: 0009-0003-1234-4804.

** Имејл адреса: ema.kraktus@gmail.com, ORCID: 0009-0001-1478-4315.

државама за време Првог светског рата и предводио је регулисање немачких репарација. Из тог разлога, рад разматра теоријску основу геоекономије и улогу ове компоненте у великостратешкој политици.

Кључне речи: велика стратегија, геоекономија, САД, ратни дугови, репарације, трговински уговори

УВОД

Историја није показала наклоност према државама које су дуго времена дозвољавале да геополитичке обавезе надмашују њихове економске капацитете. Ова тврдња могла би се сматрати готово универзалним законом међународних односа (Blackwill and Harris 2016, 20). Из тог разлога, улога и значај геоекономије постала је кључна тема савремених истраживања, посебно када је реч о стратегијама великих сила. Геоекономски приступ, који повезује економске мере и стратешке циљеве, омогућава постизање политичког и економског утицаја без непосредног војног ангажовања. Истовремено са обликовањем међународног поретка, геоекономске мере налазиле су се у функцији националних интереса САД у периоду између два светска рата. Детаљним разматрањем теоријских приступа и историјских чињеница из наведеног периода, рад представља модел којим су САД намеравале да допринесу стабилизацији Европе и интеграцији поражене Немачке, уз остваривање сопствених интереса.

Иако су се САД налазиле изван традиционалних политичких савеза након Првог светског рата, њихова економска моћ омогућила је да постану доминантан чинилац у међународним односима. Усмеравајући пажњу на анализу велике стратегије, рад је за циљ поставио допринос разумевању геоекономије као кључног стуба стратешке мисли. Поред тога, истраживање показује како су САД интегрисале економске мере у своју велику стратегију, постављајући основу за каснији поредак утемељен на америчкој доктрини слободне трговине.¹ Текст испитује теоријску основу геоекономије, повезујући

¹ Дотадашња економска спољна политика САД темељила се на платформи „отворених врата” државног секретара Џона Хеја (*John Hay*). Најпре, она се спроводила у Кини у периоду 1899–1902. и позивала је на трговинску једнакост. Међутим, она није била позив на слободну трговину с обзиром на то да су амерички одлучиоци били уверени

је са традиционалним концептима геополитике и међународне политичке економије. Ослања се на мултидисциплинарни приступ и квалитативну анализу, с обзиром на то да користи историјске изворе, теоријске поставке и емпиријске процесе.

Финансирање Првог светског рата довело је до политичких и економских проблема изузетне сложености. Већина земаља у рату ослањала се на ратне зајмове америчких банака, полазећи од претпоставке да ће поражени противник сносити последице разарања насталих сукобом (Kenedi 1999, 317). Позајмљивањем европским државама током рата, САД су се из положаја дужника уздигле у статус најмоћнијег светског кредитора. Према подацима подсекретара америчког департмана за финансије Френсиса Сајра (*Francis Sayre*), најважнијег саветника државног секретара Кордела Хала (*Cordell Hull*), САД су на почетку првог светског сукоба дуговале европским силама око три милијарде америчких долара. На крају рата, велики део Европе дуговао је америчком народу 16 милијарди долара (Sayre 1935, 4). Поред проблема отплате међусавезничких ратних дугова, најважнија питања која су оптерећивала међународне односе, била су проблем исплате немачких репарација и стварање система европске безбедности (Архив Југославије [АЈ] 1924). Наведена питања представљала су приоритет америчким администрацијама с обзиром на то да САД нису дуговале никоме. Оне нису препустиле регулисање повезаног питања немачких репарација и ратних дугова другим заинтересованим силама, већ су преузеле водећу позицију у решавању овог комплексног политичког и финансијског проблема (Moulton and Pasvolsky 1932, 8).² Последице нерешених питања произвеле су дилему – да ли доследно примењивати мировне споразуме из Париза или извршити ревизију успостављеног поретка (Роров 2015, 225). Спољна политика САД директно је била супротстављена европским владама, које су настојале да пријемом ануитета немачке ратне одштете сервисирају исплате америчког ратног дуга. Са друге стране, америчка администрација је заступајући своје интересе, подржавала ревизионистичке ставове ширећи свој утицај велике силе, али без политичког уплитања и одговорности (Costigliola 1984, 17).

да ће снага америчке економије збрисати конкуренцију уз протекционизам код куће и високе царине на извоз америчке робе (Tuz 2019, 28).

² Студију двојице аутора Стејт департмент (*State Department*) је за време Рузвелтове администрације препоручио као полазну основу за разумевање финансијских америчко-европских односа (Foreign Relations of the United States [FRUS] 1936).

ВЕЛИКА СТРАТЕГИЈА И ЕКОНОМСКА ВАРИЈАБЛА

Савремени теоретичари науке о међународним односима не могу да оставе по страни важност економског аспекта у проучавању стратегија, посебно у контексту сазнања да велика сила, као што је то био СССР, није успела да избегне своју пропаст крајем 20. века услед унутрашњег економског опадања. Успон Кине почетком 21. века, као нове светске силе у међународном систему, ова држава дугује пре свега свом економском развоју. На тај начин, Кина је фундаментално пореметила традиционални однос снага и образац одвијања процеса у светској политици (Helleiner and Kirshner 2023, 241). Отприлике од средине 20. века „већина оних који се баве стратегијама и стратешким мишљењем [...] истиче да се стратегије односе подједнако на циљеве рата, као и на време мира, стабилности и развоја”. Стратегија обухвата знатно шире подручје него што је то само изучавање ратова и војних подухвата. Како би се остварили укупни циљеви националне политике, па самим тим циљеви безбедности и одбране, планери траже и проналазе ослонац и средства у „укупној моћи друштва, материјалним и нематеријалним капацитетима, моралној снази, идејама и уверењима” (Simić 2009, 177). Хал Брандс (*Hal Brands*), један од предводника савремене генерације стратешке мисли у Америци, наводи како велика стратегија није упућена само на војна средства, иако у основном значењу она јесте позајмила концептуални смисао хијарархије из војне стратегије. Ширу дефиницију аутора, према којој „велика стратегија представља интелектуалну архитектуру која даје форму и структуру спољној политици [...] кохерентни скуп идеја о томе шта нација тежи да оствари у свету и на који начин”, можемо додатно појаснити за потребе рада, сужавањем појма велике стратегије на „напор државе да упрегне све елементе националне моћи: политичке, дипломатске, војне, економске, моралне и психолошке, како би одговорила на претње и прилике са којима се суочава у сваком тренутку” (Brands and Feaver 2021, 560).

Један од оснивача америчких студија безбедности, Едвард Мид Ерл (*Edward Mead Earle*) пружа анализу концепта економске основе војне моћи и њену узрочну везу са безбедносним питањем. Проучавајући меркантилистичку доктрину британске економске политике, истакао је како различити облици економске организације у великој мери уређују инструменте рата. Недвосмислено је закључио

како војна снага мора бити изграђена на економским темељима (Erl 1952, 131–136). Државе ће деловати геоекономском стратегијом, зато што оне јесу просторно одређени ентитети, структурно уређени на такав начин да буду бољи од других у међународној арили. Другим речима, оне користе геоекономске механизме „као и све друге функције које су као државе стекле [...], њихов национални интерес који их одржава и даље ће произилазити из њихове исконске функције: да обезбеде сигурност од спољног непријатеља” (Luttwak 1990, 19). Ако се размотри чињеница да још једна од многих дефиниција великих стратегија полази од начела да она „представља скуп начина преко којих државе користе расположиве ресурсе – војне, дипломатске и економске – који се налазе у спрези са остваривањем националних интереса” (Edelstein 2021, 605), јасно се може уочити примена економске компоненте у функцији самог појма.

Америчка нација највише цени трговину и одаје највиша признања овој делатности (Gedis 2008, 116). Не без разлога, јер управо економска основа државе представља један од најважнијих извора моћи. Реалистичко тумачење политике великих сила истиче како национално богатство чини латентну моћ једне државе (Miršajmer 2017, 91). Да би велике силе успеле да изграде ефикасну војну моћ, пресудно је пре свега да поседују одговарајуће финансијске резерве, са којима су САД располагале за време Првог светског рата, када се упореди тадашња америчка финансијска моћ са ослабљеним европским силама.³ Другачије формулисано, економска снага комплементарно делује на изградњу свих војних и цивилних извора моћи једне државе. Ова тврдња утемељена је у Ерловој нализе, према којој је међусобни однос трговинских, финансијских и индустријских снага са једне, као и политичких и војних снага са друге стране, један од најкритичнијих проблема који се апсорбује током непрестане изградње државе. Једноставно речено, очување безбедности једне нације условљено је развојем економске моћи (Erl 1952, 131).

Када се разматра значај стратегије, уочава се „да без одговарајућих и стварних средстава (материјалних и нематеријалних извора моћи, као и способности), постављени стратешки циљеви нису ништа више него само речи” (Simić 2009, 182). Тумачећи рад

³ Почевши од 1915. године, извори зајмова су се из Лондона и Париза преместили у Њујорк. Отада су најмоћније земље Европе позајмљивале новац од приватних банака Сједињених Држава (Tuz 2019, 52).

Александра Хамилтона (*Alexander Hamilton*),⁴ првог секретара америчког Трезора, Ерл је одредио један од главних стубова безбедности, према којем ће са „развијањем разнолике привреде, САД уживати повећану заштиту од спољне опасности” (Erl 1952, 147). На поменућу дефиницију безбедности надовезује се концепт геоекономије уколико се о њој промишља путем лутваковског модела који наглашава да она није ништа друго до „античко ривалства нација уз употребу савремених технолошких средстава” (Luttwak 1993, 34). Међусобна веза између економске основе и војних потенцијала делује ефикасно и у супротном смеру, јер постизање геополитичких циљева може довести до увећавања економске снаге. Једна од најважнијих стратешких смерница чувеног Алфреда Т. Механа (*Alfred T. Mahan*) гласи: „да је за добробит читаве нације од суштинске важности да услови под којима се одвијају трговина и трговинска размена, остану, колико год је то могуће, нетакнути спољним ратом” (Mahan 2010, 87). Лаконски се може се усвојити закључак како је за остваривање економског просперитета кључно избегавање ратног сукоба. Другим речима, очување редовних трговинских односа за Механа представља један од кључних елемената националног просперитета, пошто рат сам по себи има разарајуће дејство на трговинске токове и снагу да угрози економске темеље, самим тим и стабилност једне нације. Анализирајући односе великих сила, творац чувене четири школе америчке спољне политике, Волтер Расел Мид (*Walter Russell Mead*) издвојио је чињеницу према којој би ратно стање оштетило економске интересе, изазвало прекид трговине и преусмерило производњу ресурса за потребе војске. Његова дефиниција хамилтонијанске школе америчке спољне политике, трговину посматра као „узрок за мир” (Mead 2009, 103). На крају, сâм Хамилтон је сматрао да се кључна детерминанта америчке независности „не налази у добијеним биткама него у систематском уређивању јавних финансија САД и стабилизацији државног кредита” (Lacey 2023, 222). Разматрајући економске мере у оквиру велике стратегије, можемо истакнути чињеницу да оне подразумевају координацију националних ресурса ради остваривања ширих циљева. Економска моћ у овом контексту делује као основа војне и политичке моћи. Ово се јасно препознаје у америчкој стратегији током међуратног периода, када су економске мере попут

⁴ На доктрини Александра Хамилтона настала је модерна америчка финансијска политика (Erl 1952, 153).

уређивања питања немачких репарација и проблема трговинских споразума, заменили традиционалну употребу војне силе. У складу са изложеним стратешким постулатима, геоекономска компонента спољне политике САД наметала се у процесу успостављања поретка у међународном систему, који није добио свој облик на конференцији у Паризу 1920. године.

ГЕОЕКОНОМИЈА У ФУНКЦИЈИ ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ

Концепт геоекономије настао је услед сложене везе историјских, економских и политичких процеса који су у историјском контексту обликовали међународне односе. Традиционално, проучавање економије било је усмерено на националне економске политике. Међутим, повезивање националних економија и растући значај економских средстава за постизање геополитичких циљева довели су до преиспитивања приступа. Геоекономија специфично инсистира на стратешкој употреби економских мера, попут трговинских преговора или финансијске дипломатије како би се остварио политички утицај на иностране владе (Kirchner 2021, 5–8). Својеврсни неологизам „гео-економија” у ширу употребу је увео Едвард Н. Лутвак (*Edward N. Luttwak*) радом *Од геополитике до геоекономије* (Luttwak 1990). Како се политика великих сила у савременим односима интензивно одвија у арени економских односа, поменути теоријски појам постао је незаобилазан у приступу међународним односима. Уколико се разматрање дисциплине усмери на учења традиционалних стратега и мислиоца, попут чувеног Клаузевицовог (Clausewitz) диктума, лутваковски речено, геоекономија представља разумевање логике ратних сукоба коришћењем појмова „речника трговине” (Luttwak 1990, 19). Разликовање геоекономије као независне области неопходно је услед научне потребе да се издвоји њена позиција према предмету проучавања геополитике, међународне политичке економије и економског државништва.

С обзиром на нераскидиву везу са геополитичком парадигмом, геоекономија се анализира као употреба економских мера међународних актера за расподелу постојеће светске моћи у структури међународног система. У контексту управљања државом која се ослања на геоекономске инструменте, „гео” представља проучавање процеса који се налазе на самој тачки пресека геополитике

и економије (Kirchner 2021, 5). Међутим, не разматрајући аналитички оквир геоекономије већ усредсређеност на великостратешку мисао и вештину економског државништва, концепт геоекономије у ужем смислу објашњава се као процес „коришћења економских инструмената за остваривање геополитичких исхода и одбрану националних интереса државе” (Blackwill and Harris 2016, 20). Како би направили јасну разлику у односу на геополитику, аутори Блеквил (*Blackwill*) и Херис (*Harris*) сматрају да геоекономија у основи приказује процес „[...] како држава гради и употребљава своју моћ позивајући се на економске, а не на географске факторе” (20). У складу са наведеном тврдњом, они додају да геоекономија поред функције метода анализе, обавља и концептуалну форму управљања државом. Другим речима, она представља јединствен начин концептуализације односа између геополитике и формулисања политичких питања, који настају на пресеку интеракције између међународне политичке економије и међународне безбедности (Kirchner 2021, 5).

Један од првих научних радова који је поставио знак питања на тему међусобне везе међународних односа и међународне економије објављен је 1970. године. У њему је Сузан Стрејнц (*Susan Strange*) анализирала политичко разумевање слома међународног економског система заснованог на правилима споразума из Бретон Вудса (Bretton Woods) 1944. године. Она је препознала тадашње три врсте промена у систему, од којих је за потребе разумевања геоекономије најзначајнија она која објашњава „добити одређених држава на штету националних економских интереса осталих” (Strange 1970, 305). Ипак, за разлику од усредсређености на опште системске факторе, за које теоретичари међународне политичке економије показују највише интересовања, геоекономија своју пажњу усмерава ка политичко-економским питањима на нивоу међусобних односа различитих државних актера (Blackwill and Harris 2016, 21). Циљ геоекономије јесте да економску моћ и економска средства употреби за остваривање националних циљева, уместо да постављене циљеве остварује исходима ратних сукоба (Early and Preble 2021, 371–372). Другачије формулисано, она користи инструменте за испуњавање стратешких циљева како би утицала на понашање других држава, али изван традиционалних геополитичких оквира ослоњених на војна средства. Геоекономија доводи у питање употребу таквих метода, као и саму логику конфликта (Luttwak 1990, 17). Из ових тврдњи проистиче

закључак како геоекономска парадигма пропорционално одговара америчкој великој стратегији у наведеном периоду, с обзиром на то да је њена политичко-војна компонента искључивала употребу војне снаге и спречавала јачање војног капацитета европских држава.

У геоекономске механизме који стоје на располагању државама налазе се разноврсна стара и нова „оружја” (Luttwak 1993, 36). Теоретичари велике стратегије истичу економске мере попут санкција, додељивања финансијске помоћи и стратешку спољну трговинску политику (Early and Preble 2021, 371). Међутим, инструменти интерпретирани на начин како то тумачи економско управљање државом, разликују се од ситуација када се деловање мера анализира из перспективе геоекономије која, као што је поменуто, за свој крајњи циљ истиче политичке и стратешке добити. На пример, у једном од пионирских радова о међусобној вези националне моћи и спољне трговине, Алберт Хиршман (*Albert O. Hirschman*) истиче да учествовање државе у спољној трговини пружа могућност да она стекне националну моћ, и услед њеног увећања, употреби присилу над другим државама. Економска зависност у билатералним односима може довести до експлоатације за потребе спољне политике, па тако одлучиоци имају могућност да увећају снагу политичке полуге у односима са другим државама употребом економских мера (Hirschman 1945, 16). Један део теоретичара економско државништво посматра као механизам којим се регулишу безбедносни спољни резултати настали трговином. Стога, логично је да се истражује веза између националне моћи и исхода слободне трговине у којој државе теже да, између осталог, ојачају свој војни апарат економским добицима у односима са страним актерима (Early and Preble 2021, 371).

Разматрајући логику међусобне везе политичке моћи и структуре међународне трговине, Хиршман је сматрао да се она може анализирати у условима коначних релативних опортунитетних трошкова у процесу трговинске размене између партнера у међународним односима. Намеће се закључак „да што су већи релативни трошкови на самом крају овог процеса, то је слабија политичка моћ конкретне државе” (Helleiner and Kirshner 2023, 261). Другим речима, уколико је држава веома зависна од међународне трговине и увози или извози велики део кључних ресурса, онда би прекид трговинске размене био изразито негативан за њене интересе. Високи опортунитетни трошкови у таквом развоју ситуације изнели би на светлост дана геополитичку рањивост рачунајући на чињеницу

да држава није у могућности да једноставно прекине трговинске односе без великих последица за своју економску и политичку безбедност. Аналогно овим тврдњама, у продужетку се може закључити како доминантна земља у трговинским односима којој прете високи опортунитетни трошкови, има слабију политичку позицију јер је присиљена да одржава непожељне трговинске односе како би избегла још веће економске губитке (видети Hirschman 1945).

Једна од мера која се користи у склопу геоекономске стратегије јесу економске санкције. Оне представљају присилну меру која тежи да промени или наметне ограничења спољнополитичком деловању државе која се налази на мети санкција. Извршење санкција доводи до стигматизације и утиче на економско благостање; својом природом руши успостављене трговинске односе, инвестиције и проток финансијских средстава (Early and Preble 2021, 372). На почетку међуратног периода, председник Вудро Вилсон (*Woodrow Wilson*) означио је употребу санкција као меру „страшнију од самог рата”. Она је представљала релативно ново „економско оружје” и према Вилсоновом размишљању искључивала је употребу војне силе јер је могла да произведе такав притисак којем ниједна нација не би могла да одоли (Mulder 2022, 1–2). Смисао постојања економских санкција у међуратном периоду представљао је форму одвраћања (*deterrence*) али сем ретких одредби Друштва народа (*League of Nations*), није постојао врховни ауторитет који је могао да нареди да се и санкционишу стигматизоване државе (4).

Најраспрострањенији механизам који су САД користиле у раздобљу након Париске конференције до Светске економске кризе 1929. године, била је финансијска помоћ издавана европским државама у виду стандардних и потпорних зајмова америчких банака, о чему ће бити речи у раду. Према дефиницији, инострана помоћ представља пребацивање економских ресурса једне државе другој, попут повлашћених зајмова, опроштаја ранијих дугова или додељивања новчаних средстава како би се остварио национални интерес или одређене спољнополитичке намере (Early and Preble 2021, 373).

ВЕЛИКА СТРАТЕГИЈА САД У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

За потребе својих геополитичких циљева након Париске мировне конференције, САД нису користиле полуге војне моћи, на начин како то објашњавају класична дела стратегијске мисли, већ су се доминантно ослањале на економске инструменте (видети Koistinen 1998; Rhodes 2001; Costigliola 1984). Пре него што се у раду размотри емпиријски аспект геоекономског стуба велике стратегије САД у поменутом периоду, најпре се морају одредити војна и политичка компонента. Притом, рад не разматра стратегију америчког спољнополитичког изолационизма, која је пре свега представљала унутрашње политичко питање САД. Изолационизам јесте постојао ако се анализира конвенционално војно деловање и одсуство традиционалних политичких коалиција (видети Wertheim 2020; Kupchan 2020). За основу у раду усвојили смо став да је изолационизам стратегија неактивности у којој извршна власт не користи ресурсе за развој интереса у иностранству (Narizny 2007, 11). Сходно томе, САД нису практиковале изолационизам јер историјске чињенице потврђују како је амерички државни врх располагао са ресурсима приватних банака у спољним пословима са циљем заштите инвестиција и снажења америчког утицаја. Са друге стране, активно учествовање у спољним односима део јавности поистовећивао је са америчким учешћем у раду Друштва народа а не са редовним активностима у међународним пословима (Kisindžer 2016, 376). Нејасно разумевање приступа САД постојало је међу европским државама, па је тако и део државног врха Краљевине Југославије приметио да су САД биле сила на коју није требало рачунати у европским пословима, што указује на замагљеност у опажању учешћа званичних представника САД у мултилатералним процесима (AJ 1924).⁵

Поједини аутори сматрају да САД нису деловале великостратешки. На пример, Пол Кенеди (Paul Kennedy) на првом месту наводи да су САД одлучно одбијале водећу улогу у светској

⁵ Када је међународна комисија под вођством америчког дипломате Чарлса Г. Доуа (Charles G. Dawes) уређивала питање немачких репарација 1924. године, део функционера Југославије сматрао је да САД неће узети учешћа у раду ове комисије (AJ 1924). Касније, када је комисија под вођством индустријалца из Америке, Овена Јанга (Owen Young) одређивала ануитете немачке ратне одштете 1929. године, југословенски званичници до краја процеса нису сматрали да је учешће америчких актера било пресудно (AJ 1929).

политици, јер на америчке привредне интересе нису погубно утицале друге државе (Kenedi 1999, 370). Неки тврде да су САД спроводиле економски империјализам како не би ослабиле своју моћ пружањем подршке Париском поретку, чији крај је био изгледан (Williams 1972, 112). Ипак, наведене аргументе у питање доводе резултати Вашингтонске конференције и комплексна стратегија наплате ратних зајмова који су преобликовали дужнички статус САД у земљу најмоћнијег кредитора. Још 1917. године председник Вилсон изложио је намеру да амерички зајмови буду средство политичких притисака (Kisindžer 2016, 229). Иако поједини аутори сматрају да САД нису успеле у довољној мери да преобликују европска дуговања у ефикасне политичке добитке, теоријски посматрано нерегулисане облигације представљале су залог америчких функционера у политичким преговорима са Европом (Wilson 1971, 123). Да би постојала велика стратегија у реалности, није неопходно да она упориште проналази у државним документима, који често нису доступни јавности. Неизбежно је пронаћи одговор на питање да ли се може пронаћи конкретно деловање држава, путем „великог плана, великог принципа или великог обрасца”, а који се могу концептуализовати путем очигледног обрасца деловања (Silove 2017, 29).

Широк спектар америчких циљева протезао се од наметања одлука у питању регулисања немачких репарација и отплате савезничких ратних дугова, до заступања разоружања, стабилизације европског система безбедности и условног додељивања зајмова европским земљама за потребе обнове инфраструктуре (опширније Марјановић 2024). У литератури се крај 19. века углавном означава као почетак када су САД надјачале доминантну индустријску производњу Британије, што уједно представља историјски успон САД на трон у хијерархији најмоћнијих сила. Још никада се није догодило да једна земља доживи такво повећање моћи, а да истовремено не покуша да прошири свој утицај на читав свет (Kisindžer 2016, 26–27). Провиђење некадашњег председника Теодора Рузвелта (*Theodore Roosevelt*), према којем је ширење америчког глобалног утицаја представљало кључни национални интерес, постало је стварност за време историјских дешавања на Старом континенту који су условили почетак Првог светског рата. Након његовог краја, једина држава која је сукоб окончала знатно моћнија биле су САД (Tuz 2019, 18). Ступањем на светску сцену 1917. године, Америка је поседовала такву надмоћ и била је толико уверена у исправност својих идеала,

да су најважнији међународни документи склопљени у 20. веку, попут Бријан-Келоговог споразума (*Briand-Kellogg Pact*) или Пакта колективне безбедности, поред других уговора, представљали отелотворење највиших америчких вредности (Kisindžer 2016, 6). За време Вашингтонске конференције (1921–1922), непосредно након Париске мировне конференције чије резултате су институције САД одбациле, на којој се уређивао нови поредак под врховним америчким ауторитетом, све европске силе учеснице конференције договале су огромна средства народу САД и њиховом државном врху. Британија је договала приближно 4,5 милијарди америчких долара, Француска 3,5, док је Италија договала 1,8 милијарди долара. Превасходно је економија била најважније средство америчке моћи – војна сила била је нуспроизвод економске снаге Америке (Tuz 2019, 25). Ратни зајмови и потпорни зајмови додељивани европским државама, трансформисали су своју природу у дугове и тиме постали геоекономско средство америчких институција у међународним односима када је покренуто опсежно питање њихове отплате (Marjanović 2024, 5–6). Урушена политичка и војна моћ некадашњих сила оставила је испражњен политички простор на територији Европе за уплив новог доминантног актера, што САД, у складу са својим новим статусом велике силе, нису пропустиле да покушају да остваре.

Политичка компонента велике стратегије састојала се од више циљева, при чему су сви били усмерени ка остваривању једног свеобухватног императива – економска стабилизација западне Европе и њеног тржишта, како би се успоставила ефикасна економска и трговинска размена у евроатлантској области. Да би се то могло остварити, требало је спровести фундаментално политички циљ, који је подразумевао интеграцију поражене Немачке у обновљени европски економски поредак. Стога су званичном и незваничном дипломатијом САД тежиле да постепено ревидирају одредбе Версајског уговора, који су многи Американци сматрали контрапродуктивним (Costigliola 1984, 17). Тако је на пример, део стручне југословенске делегације у раду Париске конференције приметио да председник Вилсон САД „није сматрао парничном страном према Немачкој, већ судијом према зараћеним странама” (Вајкић 1929, 209). Председников циљ стварања „мира без победника” није тежио да осигура победу једне стране већ да ниједна зараћена страна не оствари победу (Tuz 2019, 29). Према Кисинцевом

тумачењу, САД су мировни уговор сматрале „осветничким према пораженим силама, а исплату репарација контрапродуктивном” (Kisindžer 2016, 375). Одредбе су негативно утицале на нормализацију економских односа, који се нису могли спровести без учешћа Немачке у систему безбедности. Временом, она је постала мотор европске економије и значајан купац англо-америчке робе. Само економски јака Немачка могла је да врати ратну одштету Британији, која је сходно томе, могла да плати ратни дуг САД (Kagan 2023, 561).

Иако није прихватио политичке савезе са Европљанима, државни врх Америке од 1919. године непрекидно је радио на смањивању економских обавеза Немачке, што се огледало у спољној политици издавања новчаних зајмова влади у Берлину (Costigliola 1984, 17). Без обзира на чињеницу да Хамилтонова доктрина није заговарала политику равнотеже снага (Erl 1952, 148), могуће последице немачко-француског сукоба налагале су као практично решење америчку политику уравнотежавања односа ове две земље. Стога је употреба геоекономских инструмената зарад спречавања излива социјално-економских проблема у политички хаос представљала императив (Blackwill and Harris 2016, 33). У прилог овој политици налазило се спречавање бољшевика да преузму власт у Немачкој, као и борба против револуционарних покрета (Costigliola 1984, 17). Ипак, главни циљ америчке спољне политике, повезан са свим осталим спољнополитичким одлукама, била је стабилизација безбедности праћена политиком разоружавања јер се једино овим процесом могло доћи до успешне ревизије Версајског уговора и смањења немачко-француских супротности (239).

Војна компонента америчке велике стратегије у периоду између два светска рата огледа се у тадашњој недвосмисленој политици разоружавања Европе. Током 1920-их година, САД су подржавале разоружану Немачку и показивале сумњу према француском наоружавању. Тек када је Немачка од 1932. године вршила притисак са захтевима за наоружавање, САД су подржале француско противљење милитаризацији немачке владе (17). Процес разоружања у америчком политичком дискурсу започет је још за време Париске конференције. Председник Вилсон је, супротно захтевима за разоружање које је испоставио Европљанима, изнео предлог Конгресу за дупло увећани буџет у изградњи морнарице САД, упркос противљењу Британије (Trachtenberg 1980, 31). Ни Конгрес ни председничке администрације нису желеле да европске државе

купују оружје, већ су инсистирале на исплати дугова (Costigliola 1984, 238). Наметање процеса разоружања осталим силама огледао се у специфичном услову, према којем сваки нови зајам од америчких банака, није могао да се користи за куповину оружја. У супротном, државни секретар не би издао одобрење.⁶

Члан 8. пакта Друштва народа о смањивању капацитета наоружања ишао је у прилог САД, посебно након Вашингтонске конференције, када су оне успеле да обезбеде примат над осталим великим силама на мору и једнаку ратну снагу са британском флотом. Можда најбољи опис значаја разоружања за САД и Британију представља извештај кабинета тадашњег француског министарства рата, према чијем разумевању концепта међународне безбедности је „за [...] англо-саксонске силе, разоружање стварало безбедност само по себи” (Webster 2006, 243). Другим речима, САД се нису ослањале на разоружање које би се спроводило на основу формалног ауторитета Друштва народа већ су инсистирале на смањивању потенцијала војних система других сила постављањем услова приликом издавања финансијских зајмова. При том, након Вашингтонске конференције, Америка није чак ни изградила пуну квоту бродова која јој је припадала на основу одлука конференције зато што је довољно било сазнање међу осталим земљама како САД јесу биле у стању да створе одговарајућу ратну флоту (Tuz 2019, 25).

Важан елемент велике стратегије САД огледао се у успостављању правне кодификације светске безбедности. Најочигледнија америчка иницијатива спроведена је током периода од усвајања Бријан-Келогове доктрине о одрицању од рата 1928. године до велике конференције о разоружању у Женеви (1932–1934) (Steiner 1933, 212–219). Главни циљ државног секретара Хенрија Стимсона (*Henry Stimson*) односио се на тежњу америчког државног врха да Европу стави под плашт поменутог пакта. Друга кључна основа Стимсоновог предлога односила се на јачање европске безбедности тиме што је Стејт департмент пружио уверавања да ће се у случају ратног стања, америчка политика неутралности дипломатски преиспитати. Ово је подразумевало америчку незваничну дипломатију како би се умањила улога Конгреса у усвајању спољнополитичких одлука,

⁶ На пример, један од три услова која је државни секретар Чарлс Е. Хјуз (*Charles E. Hughes*) поставио југословенској влади приликом преговора о тзв. „Блеровом зајму” 1922. године, односио се на забрану употребе новца америчког зајма за куповину оружја (Marjanović 2021, 157–158).

иако се европској страни није презентовао прецизан начин на који би се САД супротставиле могућем ратном сукобу (Costigliola 1984, 255–256).

ГЕОЕКОНОМСКИ ИНСТРУМЕНТИ САД

САД су користиле разноврсна геоекономска средства у периоду између два светска рата. Анализирајући доступну литературу и историјске изворе, упадљиво је да је америчка влада располагала механизмима комплементарним геополитичкој реалности међуратног раздобља, попут протекционистичке трговинске политике, издавања зајмова приватних банака, института ратних дугова – насталог као последица америчких зајмова европским владама у Првом светском рату, као и наметања специфичних одредби у билатералним трговинским преговорима. Основу у спољнополитичким калкулацијама државног врха представљала је наплата ратног дуга од европских држава. Анализирајући процес наплате стратешком Хамилтоновом логиком, ратни дуг превазишао је фундаментални значај своје економске природе; он је постао економски инструмент чија се употреба није разликовала од функције које су имале злато или сребро као основни облици новца у економији (Lacey 2023, 225). Другим речима, обвезнице ратног дуга постале су средство и залог у политичким трансакционим односима САД са иностраним владама. Контролисана употреба ратних облигација у спољним пословима трајала је до оног тренутка када је питање наплате ратних дугова постало другоразредно услед убрзане милитаризације Немачке, која једина од европских сила није дуговала, већ је била ексклузивни прималац америчке финансијске помоћи до тридесетих година 20. века (Schuker 1988, 10).

Постојање института ратних дугова створило је прилику да се ова чињеница искористи у сврху испуњавања више америчких циљева. Огромна сума новца коју је Европа дуговала захтевала је заједничку иницијативу државних институција и приватног сектора. Оне државе које нису постигле споразум о отплати претходних дуговања, нису могле да добију одобрење Стејт департамента за зајам, чак и у ситуацијама када су банке биле заинтересоване да учествују у трансакцији. Узимајући у обзир наведено, зајмови су истовремено представљали форму иностране помоћи, с обзиром на то да није постојала друга земља изузев САД од које би Европа

могла позајмити средства (Marjanović 2021, 157–158). Амерички интерес налагао је да се новац користи за „продуктивне циљеве”, а не војне потребе и покривање буџетских дефицита. Према речима председника Хардинга (*Harding*), „[...] напори америчке владе [...] на путу разоружања требало би да оправдају захтев америчким банкама да не издају зајмове земљама које увећавају трошкове за наоружавање” (FRUS 1922).

Једна од улога САД односила се на одређивање висине немачких репарација. Амерички историчар Френк Костиљола (*Frank Costigliola*) оштроумно је закључио како је питање ратних дугова и немачких репарација у америчко-европским односима одређивало „ко је добио рат и ко ће доминирати миром” (Costigliola 1984, 206). Услед нераскидиве везе ратних дугова и репарација, САД су у оба процеса деловале са позиције хегемона. Блеквил и Херис означавају „Дозов план” (*Dawes Plan*),⁷ спроведен 1924. године од стране међународне комисије коју су предводили амерички финансијски експерти, као геоекономско средство које је омогућило америчким банкама да позајмљују новац немачкој влади. Сходно томе, Британија и Француска могле су да наплате репарације од финансијски стабилне Немачке и сервисирају дугове америчком Трезору (Blackwill and Harris 2016, 158).

Доцнији „Јангов план” (*Young Plan*) о ревизији немачких ануитета, спроведен 1929. године, представљао је нову мултилатералну финансијску платформу. Међутим, као и „Дозов план”, план комисије великих сила под вођством индустријалца Овена Јанга из САД, обликован је доминантним радом америчких стручњака. Планом су одређени коначни износи ануитета Немачке оштећеним државама (League of Nations, Dossier 8947, 1). Из америчког угла, план је требало да заувек регулише отворена финансијска питања насталих након рата. Према речима самог Јанга у меморандуму упућеном државном секретару, план је подразумевао „дефинитивну ликвидацију репарационог проблема” (FRUS 1929). Не само да су решењем биле уређене исплате немачких облигација европским државама, већ су САД њиме обезбедиле шире гаранције у наплати ратних дугова од европских земаља тиме што су постале прималац

⁷ План је означавао мултилатералну платформу о отплати немачких репарација под вођством Чарлса Доза. Немачкој је одобрен тзв. „Дозов зајам”, којим је требало да обнови економске прилике и обезбеди финансијску стабилност за испуњавање облигација победничким силама (Eichengreen 1995, 149–150).

немачке одштете, за разлику од ранијег периода, када су одбијале да успоставе формалну везу између ове две врсте ратних облигација (Marjanović 2024, 197).

Последња фаза решавања „немачког питања” наступила је као резултат последица Светске економске кризе из 1929. године. Администрација председника Хувера (*Hoover*), суочена с колапсом међународних економских односа, донела је унилатералну одлуку 1931. године о увођењу једногодишњег мораторијума на исплате свих облигација произашлих из Првог светског рата (Killen 1994, 125). Криза је снажно погодила немачку економију, у коју су током целе деценије била значајно улагана америчка средства. Како би заштитио америчке инвестиције и спречио негативан домино ефекат на домаћу економију, Хувер је сматрао да је мораторијум неопходан. Наиме, преко милијарду америчких долара уложених у немачку привреду до 1928. године било је у опасности од пропасти, уз озбиљне последице по финансијски сектор (Costigliola 1984, 206). Другим речима, мораторијум је био логичан потез којим су се уравнотежавале унутрашње политичке прилике у САД, са циљем смањења притиска на америчке инвеститоре и стабилност домаће економије. Геополитичке последице овог потеза укључивале су заштиту америчких финансијских интереса у иностранству, док је на унутрашњем плану доприносио смирењу тензија у јавности која није била спремна да подржи додатне жртве ради интеграције Немачке у међународни поредак (223). Хронолошки посматрано, „Дозов” и „Јангов план” о отплати немачких облигација, као и Хуверов мораторијум, непосредно су уредили „немачко питање” и покушали интеграцију ове силе у европски систем безбедности.

Једно од важнијих геоекономских средстава у стратегијским анализама је специфична примена царина у спољној трговинској политици. Царине се могу примењивати кроз одређивање квота производа у трговинској размени и забрану увоза одређене робе, с циљем заштите интереса домаће производње (Luttwak 1993, 36). Другим речима, крајњи циљ царина јесте имплементација трговинске политике на најефикаснији начин, како би се она налазила у функцији остварења националног интереса.⁸ Након Париске конференције,

⁸ Практично објашњење улоге царина понудио је тада бивши југословенски министар финансија Милан Стојадиновић, према којем су царине означавале „борбено средство” у трговинским преговорима са циљем повећања извоза одређене врсте производа (Stojadinović 1933, 2).

републикански вођен Конгрес суочио се с изазовом заштите значајно повећане домаће производње у пољопривредном сектору. Без других доступних инструмената, ослонио се на увођење високих царина, посебно на увоз житарица. Ова протекционистичка политика имала је за циљ да спречи пад цена пољопривредних производа и очува стабилност домаћег тржишта (Irwin 2017, 349). На крају, упркос доминантном академском дискурсу о слободној трговини САД, оне су у највећем делу своје историје практиковале заштитничку спољну трговину коју су карактерисале високе царине на увоз конкурентских производа (Lind 2006, 226).

Од 1934. године САД су, за време администрације Френклина Д. Рузвелта (*Franklin D. Roosevelt*), одустале од протекционизма и склапале билатералне трговинске споразуме засноване на принципу реципроцитета, уколико у споразуму није била предвиђена клаузула најповлашћеније нације (Eichengreen and Irwin 1995, 2). У периоду између два светска рата није постојао политичко-економски међународни скуп правила систематизованих у јединствени оквир попут ГАТТ система (*The General Agreement on Tariffs and Trade*), који ће од 1947. године регулисати подешавања царина држава чланица и спречавати унилатерално мењање њихове вредности. Стога су једини механизми доступни државама у поменутом раздобљу биле одредбе усаглашене у билатералним трговинским преговорима. САД су до успостављања ГАТТ система склапале појединачне трговинске уговоре са иностраним владама на основу Конгресног Акта о реципрочној трговини (*The Reciprocal Tariff Act*) из 1934. године, чиме су дискриминациони однос према производима једне стране у односу на производе осталих изричито забрањивале, како би се обезбедио једнак приступ у тржишном надметању свим учесницима (Irwin 2017, 479). Другим речима, захтеван је равноправни третман америчких производа, који не би били предмет повећаних царина на тржишту у корист осталих произвођача.

Однос међународне трговине и економске интеграције, са једне, и светског мира, са друге стране, одавно је предмет истраживања у науци. Либерална теорија, према којој међународна трговина подстиче мир, емпиријски је испитивана са мешовитим резултатима. Већина доказа, узимајући у обзир мноштво варијабли, указује на позитиван однос. Према конвенционалном мишљењу, постоји веза између међународне трговине и ратних сукоба, из које произилази чињеница како слободна трговина доводи до позитивних

безбедносних ефеката (Kirchner 2021, 6). Рад администрације председника Рузвелта представљао је истински пример ове тврдње, с обзиром на то да је тадашњи државни врх врло брзо уочио везу између заоштравања светских политичких прилика половином 30-их година са појачаним економским национализмом великих сила., Рузвелтова администрација је преузела упориште спољне трговинске политике из Вилсоновог чувеног говора „Четрнаест тачака” (*The Fourteen Points*), према којем је тачка о успостављању једнаких трговинских услова између свих нација, заправо представљала позив за укидање међусобне дискриминације у тржишном надметању свих држава у систему (Irwin 2017, 344–345).

САД су посебно систем „клиринга” (*clearing*)⁹ у међународном трговинском платном промету означиле као дискриминациони према продаји америчке робе. Настао је као контрамера европских држава на амерички протекционизам успостављен тзв. Смут-Хаули царинским актом (*Smoot-Hawley Tariff Act*) 1930. године (Eichengreen and Irwin 1995, 2). Клириншки систем није одговарао интересима Америке зато што се међународна трговина одвијала путем размене добара, а не америчким доларима, које су остале државе могле да користе за јачање војног апарата и заоштравање трке у наоружању. Приликом склапања нових трговинских билатералних уговора, САД су од 1934. године заступале укидање дискриминационих норми, попут високих царина, контингентирања робе и „клиринга”, јер је државни врх сматрао да оне подривају светску мировну структуру (AJ 1936). Реципрочни трговински уговори настојали су да укину британске империјалне клаузуле, како би се америчка трговина са Канадом пре свега, одвијала у корист америчких извозника. Истовремено, требало је да се овим уговорима спречи геоекономска офанзива Немачке, спровођена билатералним споразумима владе из Берлина са земљама Латинске и Јужне Америке управо на основу „клиринга”, што се и догодило, тако што је укупно закључено 29 реципрочних уговора САД и поменутих земаља до краја 1945. године (Blackwill and Harris 2016, 159).

⁹ „Клиринг” је представљао реципрочни трговински споразум на бази размене добара. Државе које нису имале довољно стране валуте у резервама, трговини су приступале разменом производа путем клириншког платног промета (Mihailović 1935, 174).

ЗАКЉУЧАК

Геоекономска компонента била је фундаментални део велике стратегије Сједињених Америчких Држава у периоду између два светска рата. Она је омогућавала остваривање геополитичких циљева не ослањајући се на употребу војне снаге. Коришћењем економских инструмената попут зајмова, регулисања репарација, протекционистичких царина и билатералних трговинских споразума, државни врх САД успео је да током одређеног временског раздобља до новог глобалног сукоба, стабилизује европски поредак и постави темељ за међународни економски систем заснован на концепту слободне трговине. Стратегија САД током овог периода била је вођена прагматичним циљевима – очувањем политичке и економске стабилности у Европи, заштитом сопствених финансијских интереса и сузбијањем могућих претњи, попут афирмације бољшевичке идеологије или ескалације немачко-француског супарништва. Истовремено, заступајући економске односе са циљем испуњавања финансијских интереса и спровођењем политике разоружања, државно руководство САД потврдило је своју улогу хегемона у међународним односима. Иако се америчка стратегија у том периоду често означава као изолационистичка, историјске чињенице показују да је она била дубоко укључена у обликовање светских процеса, не практиковањем традиционалних војних и политичких савеза већ коришћењем економских мера. Услед чињенице да нису биле део формалних међународних односа под плаштом Друштва народа, САД су биле принуђене да спроводе спољну политику у незваничном финансијском и политичком систему који су саме обликовале. Овај приступ не само да је осигурао америчке интересе у нестабилним временима, већ је поставио темеље за нови поредак који ће се у потпуности развити након Другог светског рата, са САД као једном од водећих сила.

Разумевање међусобне повезаности геономије, политичке економије и економског управљања државом кључно је за успешно деловање у међународном окружењу. Од степена интегрисаности поменутих дисциплина у испуњавању стратешких циљева зависе економски просперитет и безбедност државе. Економска моћ великих сила суштински је повезана са војном и политичком стратегијом, јер омогућава државним званичницима да остварују своје најважније циљеве без директног ослона на војну снагу. Геоекономска стратегија САД у међуратном периоду указује на важност употребе економских

средстава у великој стратегији држава, чиме се потврђује кључна улога економије у обликовању међународних односа и очувању глобалне стабилности. На крају, геоекономске мере јесу биле практично средство с обзиром на чињеницу да су остале велике силе у међународном систему биле знатно слабије. У тренутку интензивне милитаризације системских супарника и јачања њихове моћи, средства попут успостављања слободне трговине ипак нису могла да парирају војној компоненти. Упркос напорима да се Немачка integriше у европски систем, успон нацизма у овој земљи показао је ограничења америчких економско-дипломатских мера. Недостатак јединственог међународног економског оквира у међуратном раздобљу, попут оног који ће касније бити успостављен кроз ГАТТ систем и правила договорена у Бретон Вудсу током Другог светског рата, нагласио је потребу за институционализацијом глобалних економских односа. Амерички билатерални приступ трговинским преговорима за време администрације Френклина Д. Рузвелта послужио је као прелазна фаза ка изградњи будућег мултилатералног система. Америчко искуство из међуратног периода доноси оквир према којем се може стратешки приступити како би се проучавали савремени глобални изазови. За међународне односе прве половине 21. века, суочене са глобалним трговинским ратовима и у којима је употреба економских санкција незаобилазна мера у ривалству великих сила, геоекономски приступ остаје један од кључних инструмената за остваривање националних интереса.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Архив Југославије [АЈ]. 1924. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Velikoj Britaniji – London, fond 341, fascikla 49, jedinica opisa 150. „Poverljiv izveštaj Poslanstva, broj dokumenta 519, april 1924”.
- Архив Југославије [АЈ]. 1929. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Velikoj Britaniji – London, fond 341, fascikla 49, jedinica opisa 152. „Str. pov. br. 639. mart 1929”.
- Архив Југославије [АЈ]. 1936. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Vašingtonu – SAD, fond 371, fascikla 7, Ugovori i konvencije zaključeni između Jugoslavije i SAD, jedinica opisa 10, dokument 108. „Diplomatska nota Stejt departmenta Poslanstvu Jugoslavije u Vašingtonu, 17. 12. 1936”.

- Bajkić, Velimir. 1929. „Pitanje reparacija.” *Narodno blagostanje* 1 (14): 209–211.
- Blackwill, Robert D., and Jennifer M. Harris. 2016. *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*. Cambridge, Massachusetts: The Council on Foreign Relations Book, The Belknap Press of Harvard University Press.
- Brands, Hal, and Peter Feaver. 2021. “Getting Grand Strategy Right.” In *The Oxford Handbook of Grand Strategy*, eds. Thierry Balzacq and Ronald R. Krebs. 559–574. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780198840299.013.34.
- Costigliola, Frank. 1984. *Awkward Dominion: American Political, Economic, and Cultural Relations with Europe, 1919–1933*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Early, Bryan R., and Keith Preble. 2021. “Grand Strategy and the Tools of Economic Statecraft.” In *The Oxford Handbook of Grand Strategy*, eds. Thierry Balzacq and Ronald R. Krebs, 370–388. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780198840299.013.24.
- Edelstein, David M. 2021. “The Limits of Grand Strategy.” In *The Oxford Handbook of Grand Strategy*, eds. Thierry Balzacq and Ronald R. Krebs, 604–619. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780198840299.013.38.
- Eichengreen, Barry. 1995. *Golden Fetters: The Gold Standard and Great Depression 1919–1939*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Eichengreen, Barry, and Douglas A. Irwin. 1995. “Trade blocs, currency blocs and the reorientation of world trade in the 1930s.” *Journal of International Economics* 38 (1–2): 1–24. doi: 10.1016/0022-1996(95)92754-P.
- Erl, Edvard Mid. 1952. „Adam Smit, Aleksander Hamilton, Fridrih List.”, u *Tvorci moderne strategije*. ur. E. M. Erl, 131–170. Beograd: Redakcija Vojno delo, Štampa Kultura.
- Foreign Relations of the United States [FRUS]. 1922. Diplomatic Papers, “The Foreign Trade Adviser (Young) to the Assistant Secretary of State (Dearing), [Presidential Extract], February 1, 1922. Washington.” Statement defining the interest of the Department of State in the flotation of foreign loans in the American market. Volume I. Washington: United States Printing Office.

- Foreign Relations of the United States [FRUS]. 1929. Diplomatic Papers, "The Ambassador in France (Herrick) to the Secretary of State, telegram, March 28, 1929. Paris." Interest of the United States in the plan for the final settlement of German reparations recommended by the Committee of Experts, June 7, 1929. Volume II. Washington: United States Printing Office.
- Foreign Relations of the United States [FRUS]. 1936. Diplomatic Papers, "Memorandum by the Assistant Economic Adviser (Livesey), May 11, 1936. Washington." Position of the Department of State with respect to the treatment of foreign war debts. Volume I. Washington: United States Printing Office.
- Gedis, Džon Luis. 2008. *Iznenadjenje, bezbednost i iskustvo Amerike: Predavanja o Američkoj civilizaciji i upravljanju*. Beograd: Klub Plus.
- Helleiner, Eric, and Jonathan Kirshner. 2023. "Economic Foundations of Strategy, Beyond Smith, Hamilton, and List." In *The New Makers of Modern Strategy, From the Ancient World to the Digital Age*, ed. Hal Brands. 241–265. Princeton and Oxford: Princeton University Press. doi: 10.2307/j.ctv3142v29.15.
- Hirschman, Albert O. 1945. *National Power and the Structure of Foreign Trade*. Los Angeles: University of California Press.
- Irwin, Douglas A. 2017. *Clashing Over Commerce, A History of US Trade Policy*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Kagan, Robert. 2023. "Woodrow Wilson and the Rise of Modern American Grand Strategy." In *The New Makers of Modern Strategy, From the Ancient World to the Digital Age*, ed. Hal Brands. 545–568. Princeton and Oxford: Princeton University Press. doi: 10.2307/j.ctv3142v29.27.
- Kenedi, Pol. 1999. *Uspon i pad velikih sila, Ekonomska promena i ratovanje od 1500. do 2000. godine*. Beograd i Podgorica: CID, JP Službeni list SRJ.
- Killen, Linda. 1994. *Testing the Peripheries: US-Yugoslav Economic Relations in the Interwar Years*. New York: East European Monographs, Columbia University Press.
- Kirchner, Stephen. 2021. *A geoeconomic alliance: the potential and limits of economic statecraft*. Sydney: United States Studies Centre, University of Sydney.

- Kisindžer, Henri. 2016. *Diplomatija*. Beograd: Kosmos izdavaštvo.
- Koistinen, Paul A.C. 1998. *Planning War, Pursuing Peace: The Political Economy of American Warfare 1920–1939*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas.
- Kupchan, Charles A. 2020. *Isolationism, A History of America's Efforts to Shield Itself from the World*. New York: Oxford University Press.
- Lacey, James. 2023. "Alexander Hamilton and the Sinews of Strategy." In *The New Makers of Modern Strategy, From the Ancient World to the Digital Age*, ed. Hal Brands, 218–240. Princeton and Oxford: Princeton University Press. doi: 10.2307/j.ctv3142v29.27.
- League of Nations [LN]. 1929. Report of the Committee of Experts. Classement Economic and Financial, Registry 10E, 13687. Dossier 8947.
- Lind, Michael. 2006. *The American Way of Strategy: U.S. Foreign Policy and the American Way of Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Luttwak, Edward N. 1990. "From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce." *National Interest* 20: 17–23.
- Luttwak, Edward N. 1993. *The Endangered American Dream: How to stop the United States from becoming a third-world country and how to win the geo-economic struggle for industrial supremacy*. New York: Simon & Schuster.
- Mahan, A. T. 2010. *The Influence of Sea Power upon History, 1660–1783*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marjanović, Boban. 2021. „Finansijski odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Kraljevine SHS – Blerov zajam 1922. godine.” *Godišnjak* 15 (26), 144–160.
- Marjanović, Boban S. 2024. *Pitanje ratnog duga u jugoslovensko–američkim odnosima (1918–1941)*. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Mead, Walter Russell. 2009. *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. New York, London: Routledge.
- Mihailović, Jovan T. 1935. *Devizna ograničenja i međunarodna trgovina*. Doktorska rasprava. Beograd: Pravni fakultet.
- Miršajmer, Džon. 2017. *Tragedija politike velikih sila*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa.

- Moulton, Harold G., and Leo Pasvolsky. 1932. *War Debts and World Prosperity*. New York: The Brookings Institution, The Century Co.
- Mulder, Nicholas. 2022. *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*. New Haven and London: Yale University Press.
- Narizny, Kevin. 2007. *The Political Economy of Grand Strategy*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Popov, Čedomir. 2015. *Od Versaja do Danciga*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Rhodes, Benjamin D. 2001. *United States Foreign Policy in the Interwar Period, 1918–1941: The Golden Age of American Diplomatic and Military Complacency*. Westport: Praeger.
- Sayre, Francis B. 1935. *The Foreign Trade of the United States*. Washington: United States, Government Printing Office.
- Schuker, Stephen A. 1988. *American "Reparations" to Germany, 1919–33: Implications for the Third-World Debt Crisis*. Princeton Studies In International Finance No. 61, July 1988. Princeton, New Jersey: Princeton University, Department of Economics.
- Silove, Nina. 2017. "Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'." *Security Studies* 27 (1): 27–57. doi: 10.1080/09636412.2017.1360073.
- Simić, Dragan. 2009. *Svetska politika: međudržavni i međunarodni poredak, svetska politika, globalni odnosi*. Beograd: Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa.
- Steiner, H. Arthur. 1933. "The Geneva Disarmament Conference of 1932." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 168 (1): 212–219.
- Stojadinović, Milan. 1933. „Ekonomija i diplomacija.” *Politika*, 15. april 1933, 2.
- Strange, Susan. 1970. "International Economic and International Relations: A Case of Mutual Neglect." *International Affairs* 46 (2): 304–315.
- Trachtenberg, Marc. 1980. *Reparation in World Politics: France and European Economic diplomacy, 1916–1923*. New York: Columbia University Press.
- Tuz, Adam. 2019. *Potop, Veliki rat i prekrajanje svetskog poretka, 1916–1931*. Beograd: Clio.

- Webster, Andrew. 2006. "From Versailles to Geneva: The Many Forms of Interwar Disarmament." *The Journal of Strategic Studies* 29 (2): 225–246. doi: 10.1080/01402390600585050.
- Wertheim, Stephen. 2020. *Tomorrow, the world: the birth of U.S. global supremacy*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Williams, William Appleman. 1972. *The Tragedy of American Diplomacy*. Second revised and enlarged edition. New York: Dell Publishing.
- Wilson, Joan Hoff. 1971. *American Business & Foreign Policy, 1919–1933*. Lexington, Kentucky: University Press Kentucky.

Boban Marjanović*

*Center for United States Studies, Faculty of Political Sciences,
University of Belgrade*

Ema Kraktus**

Ministry of Finance of the Republic of Serbia, Belgrade

THE GEOECONOMIC COMPONENT OF THE GRAND STRATEGY OF THE UNITED STATES IN THE INTERWAR PERIOD

Resume

U.S. foreign policy, from the Paris Peace Conference to the Geneva Disarmament Conference (1932–1934), is commonly viewed through the lens of a isolationist strategy. The reasons for this are methodological in nature, given that the greatest attention has generally been devoted to political processes but without their connection to economic factors. The regulation of American war loans and financial policy has been a rare subject of research. This paper is based on the argument that the geoeconomic component was the central element of the U.S. grand strategy in the interwar period and that it preceded political and military strategy. By applying economic instruments, the U.S. leadership sought to secure primacy in relations with Europe and create conditions for the United States to assume a leading role. The Washington leadership used war loans granted to European states during World War I and took the lead in regulating German reparations to achieve geopolitical objectives. For this reason, the paper examines the theoretical foundations

* E-mail address: bobanmarjanovicfpn@gmail.com; ORCID: 0009-0003-1234-4804.

** E-mail address: ema.kraktus@gmail.com, ORCID: 0009-0001-1478-4315.

of geoeconomics and the role of this component in grand strategic policy.

Keywords: grand strategy, geoeconomics, U.S., war debts, reparations, trade agreements

* Овај рад је примљен 1. фебруара 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 14. фебруара 2025. године.